

OKU TEFEKKÜR ET TEFEKKÜR ET OKU

OTTO

OTTO 89

© MAK GRUP MEDYA PRO. REK. YAY. A.Ş.

ŞABAN ALİ DÜZGÜN KİTAPLIĞI 01

Sarp Yokuşun Eteğinde İnsan
Şaban Ali Düzgün

Son Okuma: MAK Grup Redaksiyon Ekibi
Redaksiyon: MAK Grup Redaksiyon Ekibi
Grafik Tasarım ve Uygulama: TAVOOS
Baskı: Ayrıntı Basımevi Ankara - Sertifika No: 13987
Cilt: Birinci Cilt

1. Baskı: Ocak 2016
2. Baskı: Ocak 2017
3. Baskı: Ekim 2017
4. Baskı: Temmuz 2019

Sertifika No: 33205
ISBN 978-605-9168-46-5

İletişim Adresleri

Cinnah Cd. Kırkpınar Sk. 5/4
06420 Çankaya Ankara
tel.-faks: 0312. 439 01 69
www.ottoyayin.com
otto@ottoyayin.com
facebook.com/otto.yayinlari
twitter.com/ottoyayin

SARP YOKUŞUN ETEĒİNDE İNSAN

ŞABAN ALİ DÜZGÜN

OTTO

ŞABAN ALİ DÜZGÜN

Gümüşhane’de doğdu (1968). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu (1989). Aynı fakültede yüksek lisans çalışmasını tamamladı. Doktorasını *Nesefti ve İslam Filozoflarında Allah-Âlem İlişkisi* adıyla verdi. Gregorayan Üniversitesi’nde (Roma) (2000-2001) ve Georgetown Üniversitesi’nde misafir öğretim üyesi olarak çalıştı (2003-2004). Profesör oldu (2005). Birmingham Southern College’da öğretim üyesi olarak çalıştı (2007-2008). Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi’nde ders verdi. İngilizce İlahiyat bölüm başkanlığını yürüttü (2010-2012). Fulbright Türkiye Seçici Komisyon üyesidir. Hâlen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyesidir. Yayımlanmış bazı kitapları şunlardır: *Din, Birey ve Toplum* (1997), *Seyyid Ahmed Han ve Entelektüel Modernizmi* (1997), *Nesefti ve İslam Filozoflarında Allah-Âlem İlişkisi* (1997), *Sosyal Teoloji: İnsanın Yeryüzü Serüveni* (1999), *İnsan Hakları Eğitimi*, (2000), *Allah Tabiat ve Tarih* (2005), *Sarp Yokuşun Eteğinde İnsan* (2012), *Varlık ve Bilgi* (2008), *Çağdaş Dünyada Din ve Dindarlar* (2012), *Kimliksiz Hakikatler* (2016), *Âdem’den Öncesine Dönüş* (2016).

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
SARP YOKUŞ	13
1. Sarp Yokuşun Dinamiği: İhsan	16
2. Kur'an'ı Anlama Yöntemimiz	18
3. Kur'an Ayetlerinin Yakın ve Uzak Referansları	20
İKİNCİ BÖLÜM	
SON VARLIK HALKASI İNSANIN (HALİFE) YARATILIŞI VE TEKÂMÜLÜ –HALK, EMR, NEFS VE RUH YÖNLERİYLE İNSAN– ..	25
1. Varlıkların Halk ve Emr Yönleri	26
2. İnsanın Evrelerden Geçirilerek Yaratılması: Tekâmül	27
3. İnsanın Yaratılışındaki Halk, Nefs, İstivâ/Tesviye ve Ruh Aşamaları	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İSİMLERDEN KELİMELERE:ÂDEM'DEN İBRAHİM'E İNSANLIĞIN ZİHİNSEL TEKÂMÜLÜ	39
1. İsimler Dünyası	39
2. Kelimeler Dünyası	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İNSAN ONURU VE TOPLUMSAL YAŞAM AHLAKI	45
Giriş Yerine	45
1. İnsanın Yapısına İlişkin Tartışmalar	46
2. İnsanın Kimliği ve Neliği	49
3. Niceliksel ve Niteliksel Tanım Alanı: Bilgisel Zemin	50
4. İnsanın Niceliksel ve Niteliksel Yönü: Tekâsür'e Karşı Kevser; Olmak ya da Sahip Olmak	52
5. İnsanın Anlam Arayışı: Anamlı Evrenin Anamlı Sakini	54
6. İnsan Onurunun ve Benlik Şuurunun Aktüelleşmesi: Toplumsal Ahlak	58
Sonuç	60
BEŞİNCİ BÖLÜM	
ONTOLOJİK HÂKİMİYETTEN HÂKİMİYETİN ONTOLOJİSİNE	63
1. Ontolojik Hâkimiyet: Kavramsal Tahlil	63
2. Ontolojik Egemenlik Kanalları	64
3. Metafiziksel Hâkimiyetin Uzantısı (!) Olarak Politik Hâkimiyet ..	65

ALTINCI BÖLÜM	
İNSAN VE KADERİ	69
1. Kaderle İlgili Tartışmanın Bağlamları	69
2. Kader Bağlamında Öne Çıkan Ayetlerin Fail Açısından Üçlü Tasnifi	71
3. İnsanın Verili Yapısı (matbû') ve Özgür Bilme ve İradede Bulunmasına Etkisi: Tekvîni Emr	72
4. Kader Sorununu Tartışma Zemini Olarak Önerilen Kavram: Yaratma	73
5. Kaderle İlgili Algıların Tabiat Üzerinden Tartışılması	75
6. Kader Meselesi ve Zaman Metafizigi	78
YEDİNCİ BÖLÜM	
SOSYAL TEOLOJİ: VAROLUŞ SÜRECİNE İNSANIN KATKISI	79
1. Sosyal Teoloji: Kavramsal Tahlil	79
1.1. Tanrı	82
1.2. İnsan: Köle, Rakip ya da Ortak	91
1.3. Toplumsal Süreç veya Değişim	108
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
SEVGİNİN İSTİSMARI VE SEVGİDE AŞIRILIK	119
1. Sevginin Ontolojisi	119
2. Sevgi ile İlintili Kavramlar	121
3. Sevgide İstismar: Amaç, Nesne ve Biçim Tahrifi	122
4. Sevginin Gerçekliğinin Test Edildiği Alan: Sevginin Toplumsallaşması yahut Sosyal Etik	130
5. İnsan Bütünlüğünü Sağlayan ve Sevgide Aşırılığı Önleyen Temel İlkeler	134
Sonuç	140
DOKUZUNCU BÖLÜM	
İSLAM'DA MUTLULUĞUN ANLAMI VE TECRÜBESİ	141
ONUNCU BÖLÜM	
BİLGİN BİR MUTASAVVIFIN GÖZÜYLE ALLAH ve İNSAN	161
1. Allah Düşüncesi	161
2. İnsan-ı Kâmil Anlayışı	167
3. Bireye Karşı Kişi: İmanın Toplumsallaştırılması	171
4. Aksiyonerliği ve Dünya Hayatını Algılaması	172
ON BİRİNCİ BÖLÜM	
ÖLÜM VE SONRASI	175
Giriş	175
1. İnsanın Yapısına (Ruh-Beden İlişkinine) Dair Tartışmalar	176
2. Ölümden Sonra Hayat	191
Sonuç	211
KAYNAKLAR	215
DİZİN	219

KAYNAKLAR

- Abdurrahmân el-Bede'î, *el-İnsân el-Kâmil fi'l-İslâm*, Kahire 1950.
- _____, *ez-Zemân el-Vücûdî*, Dâru's-Sekâfe, Beyrut 1973.
- Adler, Mortimer, *Reforming Education*, Macmillan, New York 1988.
- Altizer, Thomas & Hamilton, W., *Radical Theology and the Death of God*, USA 1966.
- Aristo, *Nicomachean Ethics*, çev. Sir David Ross, O. U. P. London 1963.
- Attas, Nakip Muhammed, *The Meaning and Experience of Happiness in Islam*, Malezya, ISTAC 1993.
- _____, *Islam and Secularism*, Kuala Lumpur 1978.
- _____, *Islam and the Philosophy of Science*, ISTAC, Kuala Lumpur 1989.
- _____, *Islam: The Concept of Religion and the Foundation of Ethics and Morality*, Kuala Lumpur 1976.
- _____, *On Quiddity and Essence*, ISTAC, Kuala Lumpur 1990.
- _____, *The Nature of Man and the Psychology of the Human Soul*, ISTAC, Kuala Lumpur 1990.
- Aziz Ahmed, "Sources of Iqbal's Perfect Man", *Studies in Iqbal's Thought and Art*, ed. Saeed Sheikh, Lahore 1972.
- Bakillânî, *et-Temhîd*, nşr. J. McCarthy, Beyrut 1957, s. 56 vd.
- Barth, Karl, *The Epistle to the Romans (Der Römerbrief)*, çev. Edwyn Hoskyns, Oxford Univ. Pres, Oxford 1933.
- Baumer, Franklin, *Modern European Thought*, New York 1977.
- Becker, L., "Foreknowledge and Predestination", *Mind*, New Series, vol. 81, no. 321, Jan., 1972.
- Binswanger, Ludwig, "Freud's Conception of Man in the Light of Anthropology", *Meaning-in-the-World. Selected Papers of Ludwig Binswanger*, çev. Jacob Heedleman, New York: Basic Books 1963.
- Borst, C. V., (ed.), *The Mind/Body Identity Theory*, Macmillan, London 1970.
- Bresnahan, James F., "Rahner's Ethics: Critical Natural Law in Relation to Contemporary Ethical Methodology", *The Journal of Religion*, 56, 1976.
- Buber, Martin, *I and You*, çev. Ronald Gregory Smith, New York 1958.
- Budick, Sanford, *Poetry of Civilization: Mythopoetic Displacement in the Verse of Milton, Dryden, Pope and Johnston*, New Haven, Yale University Press, 1974.
- Can, Osman, "Kimsiniz? Nesne, yalnızca bir nesne!", *Radikal*, 2, 3 Aralık 2006.
- Cobb, John B., "A New Trio Arises in Europe", *New Theology*: 2, ed. M. Marty & D. Peerman, New York 1965.
- Cox, Harwey, *The Secular City, Secularization and Urbanization in Theological Perspective*, New York 1966.
- Cum'a, Muhammed Lûtfî, *Târîhu Felâsifeti'l-İslâm fi'l-Meşriku ve'l-Mağrib*, Mektebetü'l-İlmiyye, tsz.
- Çakmaklıoğlu, Mustafa, "Muhyiddin İbnü'l-Arabî (560-638/1165-1240) et-Tedbirâtü'l-İlâhiyye fi İslâhu Memleketi'l-İnsâniyye," *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, yıl: 7, 2006.
- Davies, Paul, *Tanrı ve Yeni Fizik*, çev. M. Temelli, İm Yayınları, İstanbul ty.

- Davis, Stephen T., "Philosophy and life after death: the Questions and Options", ed. Brian Davies, *Philosophy of Religion: A guide and anthology*, Oxford 2000.
- , "Survival of Death", *A Companion to Philosophy of Religion* ed. P. Quinn & C. Taliaferro, UK 1997.
- Durant, Will, *Felsefe Kılavuzu*, İstanbul 1973.
- Düzgün, Şaban Ali, "Rasyonalist Düşüncenin Son Dönem Kur'an Yorumuna Etkileri", *II. Kur'an Sempozyumu*, Bilgi Vak., Ankara 1996.
- , *Varlık ve Bilgi: Aydınlanmanın Keşif Araçları*, Beyaz Kule Yay., Ankara 2008.
- Edwards, Paul, (ed.), *Immortality*, Prometheus Books, 1997.
- , *el-İtikâdât*, tahk. Şimrân el-İclî, Beyrut 1988.
- , *İslâm'ın Ahlakî İlkeleri (ez-Zer'â ilâ Mekârimi's-Şer'â)*, çev. A. Keskinsoy, Beşikçi Yayınevi, İstanbul 2003.
- Eva de Vitray-Meyerovitch, *Güneşin Şarkısı*, İstanbul, Şule Yay., 2008.
- F. E. Peters, *Greek Philosophical Lexicon*, New York 1967.
- Fârâbî, *Fusûlu'l-Medenî*, neşr ve çev. D. M. Dunlop, Cambridge 1961.
- Flew, Anthony, "Can a Man Witness His Own Funeral?", *The Hibbert Journal*, c. 54, 1956.
- , *The Logic of Mortality*, Oxford, Basil Blackwell, 1987.
- Gauthier, Leon, *el-Medhal li-Dirâsât el-Felsefe el-İslâmiyye*, çev. Muhammed Yûsuf, Mısır 1945.
- Gazâlî, *İhyâ'u 'Ulûmi'd-Dîn*, Kahire 1939.
- , *Mizânu'l-Amel*, Beyrut 1986.
- , *Ma'âricu'l-Kuds fî Medârici Ma'rifeti'n-Nefs*, Beyrut 1978.
- Gerson, L. P., *God and Greek Philosophy, Studies in the Early History of Natural Theology*, London and New York 1990.
- Griffin, David Ray, *God and Religion in the Postmodern World*, State Univ. of New York Press, 1989.
- Gümüşhânevî, A. Z., *Câmiu Usûli'l-Evliyâ*.
- , *Râhu'l-'Ârifîn ve Reşâdu't-Tâlibîn*.
- Hartt, Julian N., *Theological Method and Imagination*, Seabury Press, New York 1974.
- Harvey, Steven, "İbn Bâcce, Bireyin Kendi Kaderini Tayin Hakkı" (Tek Kişilik Felsefe), ed. Charles E. Butterworth, *İslam Düşüncesinde Siyasi Düşüncenin Gelişimi*, İstanbul 1999.
- Hick, John, *Death and Eternal Life*, London 1985.
- Iqbal, Muhammed, *Câvidnâme*, çev. ve şerh. A. Schimmel, Türkiye İş Bank. Yay., Ankara 1958.
- , *The Development of Metaphysics in Persia*, London 1908.
- Iqbal, Muhammed, *The Reconstruction of Religious Thought in Islam*, London 1934.
- Irish, Jerry A., "America and the Kingdom of God", *The Journal of Religion*, 56, 1976.
- İshrat Hasan, *Metaphysics of Iqbal*, Lahore 1944.
- İbn Haldûn, *Mukaddime*.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, *Ravzatu'l-Muhibbîn ve Nuzhetu'l-Muštakin*, nşr. Seyyid Cümeyle, Beyrut 1987.
- İbn Miskeveyh, *Tehzibu'l-Ahlak*, Beyrut 1405/1985.
- İbn Nefîs, *er-Risâle el-Kâmilîyye fî's-Sireti'n-Nebeviyye veya Kitâbu Fâzil ibn Nâtik*, *The Theologus Autodidactus of Ibn Nafis*, ed. Max Mayerhof ve Joseph Schacht, Oxford 1968.
- İbn Sînâ, *'Uyûnu'l-Hikme*, nşr. Abdurrahmân Bedevî, Beyrut 1980.
- , *Kitâbu'n-Necât*, Beyrut 1985.

- _____, *Kitābu'ş-Şifā*, Kahire 1975.
- İbn Tufeyl, "Hayy The Son of Yaqqan", çev. George N. Atiyeh, *Medieval Political Philosophy: A Sourcebook*, ed. R. Lerner & M. Mahdi, Kanada 1963.
- İkbal, M., *Cavidnâme*.
- _____, *Peyâm-ı Meşruk (Şarktan Haber)*, çev. A. N. Tarlan, İstanbul 1963.
- _____, *İslam'da Dinî Düşüncenin Yeniden İnşası*, çev. A. Asrar, İstanbul.
- İzmirli İsmail Hakki, *Yeni İlm-i Kelâm*, İstanbul 1339-1341.
- J., Komanchak., Collins, M. & Lane, D., ed. *The New Dictionary of Theology*, İrlanda 1988.
- Kaplan, Abraham, *The New World of Philosophy*, New York 1961.
- Keenan, J. F., "The Concept of the Sanctity of Life and Its Use in Contemporary Bioethical Discussion," in *Sanctity of Life and Human Dignity*, ed., Kurt Bayertz, Boston, MA: Kluwer Academic, 1996.
- Kenneth Hamilton, "Homo Religiosus and Historical Faith", *New Theology*: 3, ed. Martin Marty & Dean Peerman, New York 1965.
- Khan, Wahiduddin, *Religion and Science*, trans. Farida Khanam, New Delhi: Al-Risale Books.
- Khatoon, Jamilah, "Iqbal's Perfect Man", *Studies in Iqbal's Thought and Art*, ed. Saeed Sheikh, Lahore 1972.
- Killinger, John, "The Uses of Agnosticism: Secularism in Modern Literature", *New Theology*: 3.
- Kindi, Resâil, neşr ve çev. Mustafa Çağrıncı, İstanbul 1998.
- _____, *Üzüntüden Kurtulmanın Yolları*, neşr. ve çev. Mustafa Çağrıncı, İstanbul 1998.
- Koç, Turan, *Ölümsüzlük Düşüncesi*, İstanbul 2005.
- Liddell, H.G. ve Scott, R., *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1968.
- Löwith, Karl, *Meaning in History*, Univer. of Chicago Press, Chicago 1949.
- MacIntyre, Alasdair, *After Virtue*, University of Notre Dame Press, Indiana 1984.
- Macit Fahri, *Islamic Occasionalism*, London 1968.
- Macquarrie, John, "How Can We Think of God?", *New Theology*: 3, ed. M. Marty & D. Peerman, New York 1965.
- Madell, Geoffrey, *Mind and Materialism*, Edinburgh 1988.
- Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, İstanbul: Mizan Yay., 2005-2011.
- Menninger, Karl, "Nefret Karşısında Sevgi", *Aşkın Anatomisi*, der. A. Krich, çev. M. Harmanacı, İstanbul 2002.
- Meriç, Cemil, *Sosyalizm ve Sosyoloji Tarihinde J. Proudhon*, Fakülteler Matb., 1969.
- Meyerovitch, Eva de Vitray, *Güneşin Şarkısı*, Şule Yay., İstanbul 2008, s. 95.
- Montagu, Ashley, *Anthropology and Human Nature*, Porter Sargent, Boston 1957.
- Mulert, Hermann, (ed.), *Sendschreiben an Dr. Lücke*, Giessen, 1908.
- Murchland, Bernard, "How Do We Speak of God Without Religion", *The Secular City Debate*, ed. Daniel Callahan, New York 1966.
- Niebuhr, R., *The Kingdom of God in America*, Harper Torchbook, 1959.
- _____, *Faith and History*, New York, Scribner, 1949.
- O'connor, J., "Foreknowledge and Predestination Re-examined", *Mind*, New Series, c.84, no. 333, Ocak 1975.
- Peterson, M., Hasker, W., Reichenbach B., ed. D. Basinger, *Akıl ve İnanç*, çev. Rahim Acar, Küre Yayınları, İstanbul 2006.
- Philips, D. Z., *Death and Immortality*, London 1970.
- Platon, *Phaedo*, 63B-65A.
- Pollard, W. G., *Theology and Science at the Frontiers of Knowledge*, Scottish Academic Press, Edinburgh 1987.

- Porzig, Walter, *Dil Denen Mucize*, çev. V. Ülkü, Kültür ve Tur. Bak. Yay., Ankara ty.
- Price, H. H., "Personal Survival ad the Idea of Another World", ed. John Hick, *Classical and Contemporary Readings in the Philosophy of Religion*, London 1964.
- _____, "Survival and the Idea of 'Another World'", *Proceedings of the Society for Psychical Research*, vol. 50, 1953.
- Quinton, Anthony, "The Soul", *Philosophy of Religion*, ed. W. L. Rowe & W. J. Wainwright, USA 1989.
- Rad, Gerhard von, *Genesis, a Commentary*, Philedelphia, Westminster Press, 1961.
- Royce, James, *Man and His Nature: A Philosophical Psychology*, London, McGraw-Hill Book Com. Inc., 1961.
- Russell, Bertrand, "A Free Man's Worship", *The Basic Writings of Bertrand Russell 1903-1959*, Robert Enger ve Lester Dennon, ed. New York, Simon and Schuster, 1961.
- Sağlam, Bahaeddin, *Alternatif Tefsir Çalışmaları*, İstanbul 2004.
- Salisbury, Edward E., "Materials for the History of the Muhammadan Doctrine of Predestination and Free Will", *Journal of the American Oriental Society*, c. 8, 1866.
- Sheikh, Saeed, ed. *Studies in Iqbal's Thought and Art*, Lahore 1972.
- Smith, G., "Martin Buber", çev. Mehmet Dağ, *AÜİF Dergisi*, XXVI/287.
- Sorokin, Pitirim, "Özgeci Sevgi", *Aşkın Anatomisi*, der. A. Krich, çev. M. Harmancı, İstanbul 2002.
- Spinoza, B., *Tractatus Theologico-Politicus*, H. Hanefi'nin bu eserinin Arapça çevirisi *Risâle fi'l-Lâhûta ve's-Siyâse*'ye yazdığı mukaddime, Mısır, ty.
- Taylor, A. E., "Immortality", *Problems and Perspectives in the Philosophy of Religion*, ed. George I. Mavrodes and Stuart Hackett, New York 1969.
- Thomas, Owen, *Introduction to Theology*, USA 1983.
- Tillich, Paul, *Dynamics of Faith*, New York 1958.
- _____, *Systematic Theology*, Chicago Univ. Press, 1951.
- _____, *Systematic Theology*, Chicago: Chicago Univ. Press, 1951.
- _____, *The Interpretation of History*, New York: Scribner, 1936.
- _____, *The Protestant Era*, Chicago Univ. Press, 1948.
- Tozlu, Necmettin, "Batı'da ve Doğu'da İnsan Anlayışı", *Felsefe Dünyası*, 1998.
- Trigg, Roger, "The Metaphysical Self", *Philosophy of Religion: An Antology*, ed. Charles Taliaferro & P. Griffiths, USA 2003.
- Waddams, Herbert, *A New Introduction to Moral Theology*, New York 1965.
- West, Charles C., "What It Means to Be Secular", *The Secular City Debate*, ed. Daniel Callahan, New York 1966.
- Wisdom, John, *Problems of Mind and Matter*, New York, Cambridge University Press, 2007.
- Wolfson, Harry A., "Ibn Khaldūn on Attributes and Predestination", *Speculum*, Vol. 34, No. 4, Oct. 1959.
- Yasa, Metin, *Felsefi ve Deneysel Dayanaklarla Ölüm Sonrası Yaşam*, Ankara 2001.

DİZİN

II. Dünya Savaşı 86

A

a posteriori 189
a priori 186, 189
Abdulkâdir el-Cîlî 100
Abdulkertim ibn İbrâhîm el-Cîlî 101
adalet 27, 61, 121, 122, 130, 134, 139, 146, 147, 159, 172
Âdem Hz. 29, 37, 39, 40, 64, 95, 96, 97, 98, 154;
~'e secde ettirilme 98
adil olanlar 134
Adn cenneti 94
Âhar 29
ahiret 20; ~ günü 15, 199
ahit 39, 40
ahlak: ~ ilkeleri 102, 135; ~ sistemi 168; ~i toplumsal düzeni 89; ~i davranış 125, 139; ~i değer 14, 88, 169; ~i dünya 88; ~i erdemler 130; ~i görevlilik 56; ~lilik 169
âlemin düzenlenmesi 168
akabe 13
akıl 143; ~ dünyası 134; ~ ve mantık ilkeleri 135
âkîbet 13
akrabîyyet makâmı 165
akt 74, 98, 122
âlemin yaratılması 131
Allah: ~ için sevmek 164; ~ nızası için mücadele verenler 134; ~ sevgisi 132; ~'a teslimiyet akt'ı 142; ~'in 'kemâl' sıfatların 78; ~'in âlemle ilişkisi 82; ~'in ayetleri 71, 143; ~'in bilgisi 133, 150; ~'in cemalini görmek 159; ~'in failliği 71; ~'in Hak ismi 162; ~'in hür iradesi 76; ~'in ilmi 70; ~'in muhabbeti 134; ~'in mutlak kudreti 76, 80; ~'in müdahalesi 77; ~'in mülkü 53; ~'in yaratıcı iradesi 77; ~'in yaratma planı 44, 91; ~'in yaratması 132; ~'in zikri 138, 144; ~'la birlikte sevmek 164; ~-insan ilişkisi 90, 96, 162, 164
Alman idealizmi 102
alzheimer hastalığı 179
amel 117
amelî 139, 146
ananke 152
anestezi 179
anglosakson 102
anima mundi 184
animizm 86, 186, 188, 189, 191
anomali 128
ante res 99
antik dönem 119
antroposentrik 91
Arabistan 42
arzi 136
Aristo 83, 99; ~ felsefesi 184; ~telyen 148, 160; ~telyen felsefe 184; ~telyen tutum 148
aristokrat 109
ashâb-ı kehf 60
ashâbu'l-berâyâ 104
askerî idealizm 102
asli günah 153
aşırılıklar çağı 128

aşk 126, 163
ate 152
ateist 81, 85
ateizm 80, 82, 185
atman 104
atom 77, 176, 177; ~ nazariyesi 77
aydınlama dönemi 43
Âyer, Alfred 177
ayın ikiye ayrılması 23
ayne'l-yakîn 157
aynîyyet 182, 193
azab-ı 'arz 200
azab-ı 'ayn 200
Azer 42

B

Babil 42, 94; ~ kulesi 94; ~ sürgünü 94
bağmîlilik 126
bağmîlik hâli 126
Barth, K. 48, 87
Basariyye makâmı 165
basiret 165
batı: ~ dilleri 104; ~ düşüncesi 175, 212; ~ felsefesinin klasik çalışmaları 175; ~ insanı 153; ~ kültürü 88; ~ medîyyeti 148; ~ tarihi 148; ~lı dîni gelenekler 210; ~lı filozoflar 202
batını 149
bâtını 150, 151, 160; ~ faziletler 149
Becker 74
beden: ~ kriteri 193; ~in fonksiyonları 193; ~ in ölümü 198; ~ sel dirilme 193
ben 104, 182, 198, 202; ~'in bilgisi 149; ~liğin bilgisi 133; ~lik 157; ~lik 58, 105, 132, 138, 181, 182; ~lik kaybı 132; ~lik unutkanlığı 136; ~lik-sizlik 132
benzer: ~ âlem düşüncesi 204; ~ beden 202; ~ beden teorisi 204
Berger 74
Berkeley 176
berzah 197
beşer 27, 28, 35, 91
beşerî varlık düzlemi 80
bilebilen varlık 103
bilgi: ~ felsefesi 54; ~ teorisi 99
bilimin ortaya çıkışı 83, 153
bilimsel süreç 148
bilimsel yaklaşım 83
bilinc: ~ hâlleri 179; ~dışının psikolojisi 153; ~lı sevgi 120
Binswanger, Ludwig 50
birey 172; ~sel otorite 79; ~sel ve toplumsal çatışmalar 153; ~sellik 49, 50, 60, 167, 180, 196
bitkiler âlemi 31
biyolojik: ~ güdül 50; ~ kahtım 153
Bonhoeffer, Dietrich 86
Bossuet, J-B. 106
botanik dönem 29
Brahma 104
Buber, Martin 87
Budizm 180
Bultmann, Rudolf 86
bütünlük 121, 193

büyü 86
büyük: ~ cihad 144; ~lük taslayanlar 134

C

Camus, Albert 55, 84
canlı 208
Cebr 72
Cebrail 35, 36
cehalet 147
Celâl 119
Cemâl 119
cemalullah 163
Cenab-ı Hak 17, 139
cennet: ~ ve cehennem 196; ~ler ya da cehennem-
ler 210
cevher düalizmi 180
cihad 173
Cılı 100, 101, 103
Comte 89
contrat social 67
Copernicus, Nicolaus 54
Cox, Harvey 86
çömertlik 130
çağdaş: ~ bilim adamları 202; ~ düşünce 202; ~ te-
oloji 175; ~ zaman metafiziği 78; ~ zihniyet 87
çocuksuluk 129

D

Darwin, Charles 54
davranışçı 46, 47
davranışçılık 47
Dâvûd el-Kayseri 78
değişkenlik 135
Dehriyye 77
deizm 80, 82
denâ 173
Descartes 58, 181, 187, 211
determinist doktrin 75
determinist tabiat görüşü 76
determinizm 58, 73, 75
devlet 68
devrim ideolojisi 90
devrimci teoloji 111
devrimci teoloji 115
dış dünya 133, 150, 189
diannoia 152
diaspora 112
dik 151
ed-Din el-Kayyim 171
ed-din el-kayyim 124
din 142, 169; ~ felsefesi 175
dindar toplum 110
dint: ~ faziletler 160; ~ hakikat 172; ~ hareketler
110; ~ hasletler 130; ~ misyon 109
dinin ritüel ve kurumları 89
dinlerin: ~ reddedilme gerekçesi 80; ~ Tanrı öğ-
retileri 172
dinsel: ~ değerler 88; ~ düşünce 89; ~ pratikler
132
dürüş 197, 203
diyalektik 59
doğal kanun 50
Dostoyevski 96
dört sebep teorisi 76
dua 149, 185
duyu: ~ algıları 190, 206, 208; ~ algısı 187; ~ dı-
şı 190, 209, 212
duyumsal imaj 145
düalist: ~ dünya görüşü 185; ~ teoriler 180
düalite 91
dünya 173; ~yı kınama 172, 173

dünyevi 16, 20, 21, 53, 66, 83, 89, 121, 124, 133,
141, 142, 147, 148, 150, 151, 155, 157, 158,
159; ~ otorite 66
düşmanlık edenler 134
düşünce 181

E

ebed 73, 78, 166
ebedî ide 99
Ebû Bekr el-Asam 24
Ebû Leheb 19
Ebû Talib el-Mekki 116
Ebû'l-Berekât el-Bagdâdî 78
eflatun 211
ego 54, 104, 163
ehadiyyet makamı 165
Eliade, M. 93
emn 22, 155
empyrializm 66
Emr 27
enaniyet 163
ene 104
Ene'l-Hak 104
enkarnasyon 94
en-nefsu'd-derrâke 201
ens reaissimum 99
entelektüel: ~ altyapı 108; ~ egemenlik 64
entropi 32
epifenomenalizm 177
epistemolojik varlık 211
erdem devleti 107
esas varlık 195
Eski: ~ Ahit 96, 100, 109; ~ Doğu 98; ~ ve Ye-
ni Ahit 82
esmâ 92
esoterik 107
estetik endişe 70
Eş'ari 79
ethos 152
etik 66, 131, 169
etiyojoloji 90
etiyojolojik 45
evlât sevgisi 123
evrenin sırrı 153
evrensel: ~ dini ilkeler 102; ~ düşünceler 183; ~
ruh 196
evrimleşme 31
ezel 73, 78, 166
ezellilik 78

F

fâil-i muhtâr 76
Faiyye Makamı 166
Fârâbi 76, 107, 120, 168
Fâzil ibn Nâtık 101
fazilet 133
felsefi: ~ faziletler 148, 160; ~ monoteizm 66; ~ öz-
gürlük problemi 147
fenâ 126, 163, 164, 173, 198
fenâ fillah 163
ferdiyet 105
fetişçilik 129
Feuerbach 86
fitrat 47, 60, 72, 125
fitratullah 32
fitri yapı 72
fikir insanı 107
Filistin 42
filozof 121; ~lar 76, 202, 203, 212
Firavun 19, 53, 60, 199
Fitzgerald 154
fizik alem 26
fiziksel: ~ ölüm 212; ~ varlık alanı 47, 137

- Flew, Antony 183, 192, 194
 Fransız devrimi 85
 Frenk 68
 Freud, Sigmund 51, 54, 55
 fuad 136
- G
 gaffet 114
 gaiyyet 122
 Galatalılar 112
 gam 151
 gaybi varlık 26
 Gazâlî 75, 76, 116, 130, 148
 gazap 119
 geç modern teizmi 188
 gen ırkçılığı 45
 gerçeklik 26, 39, 122, 138, 142, 169, 210
 Germen 68
 go'el 112
 Goethe 100, 102, 103
 göç 110
 görüngüler âlemi 99
 Gümüşhânevî, Ahmed Ziyâüddin 161
 günah 16, 48, 71, 95, 120, 121, 200
- H
 hacı seferleri 68
 hadis 149
 hadis-i nebevi 144
 hafıza 181
 hak 125, 138, 163
 hakikat 137
 hakimiyet 63
 Hakk'ın kabri 163
 hakka'l-yakîn 157
 Hâlık 163
 halife 118
 halife 25, 28, 81
 halk 27, 28, 32, 33, 34, 36, 68, 104; ~in irade-
 si 66
 Hallâc-ı Mansûr 104
 halvet der encümen 164
 hamartia 152
 Hâris el-Muhâsibî 116
 hâsirü enfüşehüm 155
 hasret 136, 137, 151, 155, 163
 haşyet ve hayranlık 162, 165
 hatıra 181
 havf 22, 151, 155
 hayât-ı tayyibe 137
 hayatiyet makamı 163,166
 hayvân-ı nâtik 136
 hayvani: ~ dönem 29; ~ nefis 145, 146; ~ nitelik-
 ler 144
 hayvanlar âlemi 31
 Hayy 163
 Hayy ibn Yakkân 101
 Hegel, F 68
 Hegelci-Marx'çı diyalektik 58
 Heidegger, Martin 45, 48
 helak 110, 112, 174
 Helen düşüncesi 202
 hemm 151
 hemme 151
 henoteizm 82
 hermetik 184
 Hıristiyan 47, 85, 86, 93, 95, 98, 99, 102, 170,
 205; ~ Tanrı doktrini 85
 Hıristiyanî: ~ anlayış 113; ~ literatür 118
 Hıristiyanlık 109, 205
 Hick, J. 182
 hicr 136
 hicret 110
 hidayet 158, 159
 hikmet 63, 64, 66, 76, 115, 116, 117, 138, 147,
 149
 Hinduizm 180, 193
 Hint: ~ fakirleri 170; ~ felsefesi 104; ~ mistisiz-
 mi 104
 Hira mağarası 170
 Hobbess, Thomas 68
 homo religious 93
 homouosios 95
 hubris 152
 hulul 126
 husr 155
 Huxley 57
 hüdâ 143
 hümanist felsefe 153
 hümanizm 99, 100
 hüsn 133
 hüsrân 157
- İ
 İbrahim Hz. 39, 40
 İbn Abbâs 196
 İbn Arabî 100, 101, 162, 163
 İbn Bâcce 107, 168, 171
 İbn Haldûn 72
 İbn Kayyım 126
 İbn Me'sûd 196
 İbn Miskeveyh 31, 120
 İbn Nefis 100, 101
 İbn Râvendî 199
 İbn Ruşd 76, 107
 İbn Sînâ 75, 76, 100, 101, 148
 İbn Tüfeyl 100, 101
 İbrahim Peygamber 40
 İbrahimi inanç 89
 ibtilâ 158
 icbar 127
 idealist 175, 176, 199, 205; ~ doktrinler 178
 ideler teorisi 99
 iffet 84, 156
 ifrat 88, 93, 126
 ihlas 149
 ihsan 16, 94, 112, 133, 168, 169; ~ makamı 164
 ihtiyar 52, 65, 72, 75, 121, 136, 147
 ihvânü't-tecrîd 103
 ihvânü't-tecrîd 100
 İhyâ 116
 İkab 13
 İkbâl, Muhammed 17, 38, 48, 102, 103
 ikinci: ~ dirilme 196, 199; ~ geliş 113
 ikrah 127
 iktidar 102; ~ arzusu 122; ~ erki 109
 ilâhî: ~ beyan 14; ~ egemenlik 64, 68; ~ gerçek-
 lik 184; ~ irade 72, 188; ~ krallık 113; ~ kud-
 ret 104; ~ mesaj 70; ~ sevgi 131; ~ sıfat 80; ~
 teklik 65
 ilim sahipleridir 162
 ilk: ~ Hıristiyanlar 85; ~ Müslüman düşünürler 77;
 ~ yaratma 131
 illiyin 199
 ilme'l-yakîn 157
 İlmîyye makamı 165
 imagy ve imaging terimleri 208
 imaj 207
 İmam Mâturidî 24, 199
 iman 143, 159; ~ ve zikir 156
 in rebus 99
 inanç ilkeleri 135
 İncil geleneği 112
 indeterminizm 76
 infak 54

infisal 77
inkârcı felsefe 96
insan: ~ düşüncesi 175; ~ fıtratı 125; ~ mahiyeti 46, 47; ~ sorumluluğu 84; ~ tabiatı 46, 58
insan-ı kâmil 100, 167
insanın: ~ ezeli arayışı 153; ~ gayesi 135; ~ iç dünyasının düzenlenmesi 168; ~ iç düşmanları 144; ~ yaratılışı 26; ~ yaratılışı 29
intihar 158
inziva 170
irade 54, 65, 68, 72, 73, 90, 95, 102, 105, 121, 123, 134, 136, 139, 163, 179, 184; ~ hürriyeti 153
iradi 38, 65, 120, 142, 188, 190, 191; ~ eylem 120
irtibatlılık 136
İsa Mesih 88
İskenderiyeli Arius 95
İslam 142, 143; ~ ahlak sistemi 168; ~ bilgileri 41, 120; ~ düşünce geleneği 95; ~ düşüncesi 99; ~ düşüncesi içinde evrim 31; ~ düşünürleri 119; ~ felsefesi 77; ~ filozofları 76; ~ vahyi 14; ~da kardeşliğin gerekleri 149; ~'in beş ana şartı 149
İslami: ~ dünyevileşme 174; ~ literatür 118
İsrail 113; ~'in Tanrısı 113
İsrailoğulları 112
istem 102
istihlâf 81
istihsan 133
istikrarsızlık 135
istismar 122, 140
itidal 135, 140
itmi'nan 156, 159
itüba 125
ittisal 77

J
jiva 182

K
Kabil 94
kabir azabı 199
kâbz 171
kader 69, 70, 71, 73, 78
kadim 148
Kafka, Franz 55
kairos 152
kalbin fiilleri 149
kahçılık 124
kalp 143
kâme 171
kâmil 101, 102, 103, 162, 170
Kant 58
kartezyen felsefe 175
Kârün 19
kasd 72, 73
Katalepsi 110
katalitik 110
katarisiz 110, 111, 112, 116
katakstrof 111, 112
katharsis 115, 152
kaynağı vahiy olan din 142
Kayyûm 124
kelam 69, 77; ~ bilgileri 77; ~ sistemi 76; ~cılar 76, 121, 202
kelime-i tevhid 161
ketebe 'alâ nefsihi'r-rahme 162
kevn ve fesat 77
Kevser 52
kıyametin kopuşu 199
kıymet 124
kimlik 49
Kindi 119, 124

kişi 172
kişisel: ~ ben 182; ~ itaat 125; ~ özdeşlik 182
Kitab-ı Mukaddes 99, 100, 106
klarvoyans 190, 212
klasik: ~ animizm 186; ~ tasavvur 78
kolektif insan aklı 114
Kopernik 54
korelatif 124
korkunun yarattığı yenilgi 153
kozmojik: ~ mit 54; ~ oluşumlar 119
kozmos 100
kozmosentrizm 61
kölelik 112
kudret 33, 43, 73, 75, 76, 88, 95, 121, 122, 127, 167, 172, 188, 192
Kur'an: ~ ayetleri 19, 69, 71, 96; ~ mesajı 71; ~daki Mekki sureler 167; ~'in eğitim modeli 167; ~'in ölüm ve hayat sistematığı 196; ~'in varlık hiyerarşisi 26; ~'i Kerim 109
kurumsallaşmış toplum 80
Kuşeyri 116
kutsal kitap 61, 80, 106; ~ monoteizmi 66; ~larının öğretileri 96
kutsal vahiy 35
kült 129
kültür 169; ~ antropologları 46
kültürel ve tarihsel şartlanmışlık 46
kün 63, 103, 124

L

Leviathan 68
leviyatan 95
liberal: ~ teologlar 87; ~ teoloji 47, 86
logos 137
lubb 162
Lukacs 89
lûbb 28, 136
Lücke 87

M

ma'rifet 159
ma'ruf 67
madde 177; ~cilik 77; ~suret teorisi 76
maddi: ~ dünyanın ötesi 205; ~ unsurlar 179, 182
Mahbubiyet makamı 166
makrokozmos 104
mal sevgisi 123
mantıksal: ~ tahliller 212; ~ tutarlılık 211
Marcel, G. 48
marksist katarisiz 111
marksistler 89, 111
Marx 89
maslahat 66
matbû 72
materyalist: ~ aynileştirme 189; ~ felsefe 176; ~ özdeşlik teorisi 176; ~ teoriler 176
Mâturidi 24, 79, 199, 200, 201
Mâverdi 23
McTaggart, J. 78
mebâdi 80
Mecusi 47
mekanik: ~ dünya görüşü 184; ~ felsefe 184
mekânist felsefe 185
Mekke 14; ~ toplumu 109
melankoli 128
melek 15, 36, 96, 97
mephistopheles 100, 102
merd-i mü'min 104
merhamet 130, 131, 132
Mesih 88, 112
Mesihçi anlayış 114

- Meşai: ~ alem modeli 76; ~ ekol 75; ~ felsefe 77;
~ model 76
metafizik 66; ~sel dönem 83; ~sel egemenlik 67;
~sel kavram 87; ~sel varlık 211
metamorfoz 55
metanoya 114
mezkurâ 91
Mısır 42, 112
mikrokoz 100, 184
Milton 102, 103
Mirac 140
misak 142
misl 202
mitolojide Tanrı 82
mitolojik: ~ düşünce 82, 83; ~ karakter 82; ~ un-
sur 43, 86; ~ yerel tanrılar 85
mizan 172
modal bağ 75
modern: ~ anlayış 148; ~ Batı'ya ait anlayışlar 160;
~ bilgi 87; ~ bilim 83; ~ dönem 128, 181; ~ dü-
şünce dönemi 54; ~ felsefe 59; ~ materyalizm
188; ~ öncesi 188
modus ponens 74
monizm 120
monoteizm 64, 65, 68, 82
mortalizm 184
Muatula 77
muhabbet 121, 123
muhabbetullah 133, 150
muhafazakar toplumsal düzen 83
muhasebe 133, 149
Muhammed Hz. 18
muhsin 133
muhsinler 168
murakabe 149; ~ makamı 167
Mûsâ ibn Meymûn 108
Musebbibu'l-esbâb 77
mushaf 18
Mutezile 77
mutlak: ~ irade 102; ~ ruh 68; ~ varlık 59
mutluluk 141
mutmain 156
muttakiler 168
mü'min 17, 104, 123, 130, 132, 161, 164, 168,
172
mücâhid 197
mülkiyet makamı 166
münker 67
münzevlik 107
murakabe 133
müslüman filozof 76, 203
- N
nafile: ~ amel 166; ~ ibadetler 166
narsizm 128
naturalistik: ~ ateizm 187; ~ teizm 187
naturalizm 77
nazar 165
nedensel faktör 152
nefs 34, 35, 132, 133, 137, 143, 150, 157, 195;
~in bilgisi 149; ~in suç ve günahlardan arındı-
rılması 152; ~in tesviyesi 35; ~in yapısındaki ka-
rarsızlık 145; ~in yetenekleri 144
nefs-i emmâre 34, 145
nefs-i hayvânî 138, 145
nefs-i levvame 145
nefs-i mardiyeye 34
nefs-i mutmainne 138, 144
nefs-i mülhime 34
nefs-i nâtika 138, 145
nefs-i râdiye 34
Nemrud 42
neoplatonik Rönesans felsefeleri 184
- nesnelci yaklaşım 93
nesnel-özel diktomisi 143
Newton 185
Niebuhr, Richard 88
Nietzsche 68
nihilist postmodernizm 56
Nirvana 196
nispi determinizm 76
niyet 180
nous 137
nusuk 16
nübüvvet 21
nüha 136
- O
O'connor, John 75
objektif 50, 55, 56, 57, 60, 91, 92, 115, 143, 169
ontoloji 67
ontolojik: ~ düalizm 187; ~ egemenlik 64,65; ~
hâkimiyet 63
onur kavramı 59
Orta Çağ 78, 148
Orwell, George 57
otonomi 122, 188
otorite 19, 63, 65, 67, 72, 115
ölüm: ~ korkusu 127; ~den sonra hayat 191, 193,
205; ~süzlük 194, 205, 206
örnek toplumu modeli 14
öz edim 89
özdeşlik 176, 180, 182, 193, 194, 198; ~ teori-
si 176, 180
- P
pagan: ~ tanrıları 85; ~ Yunan geleneği 205
panenteizm 184
panteizm 82
paranormal tecrübeler 189
parapsikoloji 190
Parousia 113
Pavlus 112
Pers 113
Petersen, Erik 66
Peygamber Hz. 14, 21, 23, 24, 47, 144, 149, 170,
171
peygamber 20, 21, 22, 34, 113; ~ler 22, 23, 39,
41, 53, 109; ~lere iman 15; ~lerin mesajı 39
Philo 46
Pisagorcular 100
Platon 99, 107
Platoncu bilgi teorisi 99
Platonik anlayış 99
politeizm 82
postmodern: ~ animizm 181, 186, 188, 189; ~ na-
turalistik teizm 187; ~ yaklaşım 186
pozitif bilim 89
pozitivist: ~ dünya görüşü 89; ~ düşünce 89
pozitivizm 83
praxis 114
prefrontal lobotomy 178
Price, H. H. 206
proletarya 89
Proudhon Joseph, Pierre 85
psikanalistler 54
psiko-fiziksel dirilme 210
psiko-kinesis 190
psikosomatik: ~ araştırmalar 190; ~ durum 190
putperest toplumlar 148
- Q
Quinton 181
- R
Rab ismi 31

- Rad von, Gerhard 97
Râğib el-İsfahânî 37, 126, 127, 199
Râğib İsfahânî 37
Rahmân 32, 53, 64, 127, 134
rahmet 120, 130, 133, 154, 162, 168
Rahner, K. 93
rap toplumu 23
rasyonalite 140
rasyonel 61, 65, 66, 126, 132, 133, 135, 137, 138, 139, 143, 144, 145, 146, 149, 157, 182; ~ akıl yürütme 146; ~ benlik 132, 137, 138, 157
reaksiyoner düşünce 80
realist 89, 175, 199, 205
reenkarnasyon 194, 195; ~ görüşü 180
reformasyon dönemi 88
replika 202
Reşid, Hârûn-ı 108
rıza 130
romantizm 128
Rousseau, J. J. 67
Royce 183
rönesans 88
rönesans animizmi 185
ruh 143, 177, 180, 195; ~ ve beden 180; ~-beden ayrımı 202; ~-beden birliği argümanı 179; ~-beden birlikteliği 183; ~-beden dâlatitesi 181; ~-beden ilişkisi 176; ~-beden ilişkisi 181; ~-un ölüm-süzlüğü 179, 205, 206; ~-un üflenmesi 28, 36
ruhani varlık 37
ruhsal dirilme 198
ruhsallık 27, 51, 182
Rûhu'l-kuds 35, 36
Russell, B. 55, 56, 57, 177, 183, 195
rü'yet 165
rü'yetullah 210
rüya 209
rüya âlemi 206, 210
- S
saadet 131, 138, 141, 158
sabır 130, 133, 150
sabredenler 134
sadr 162, 165
saf kudret 95
sahih vahiy 159
sahte bilinçlenme 111, 112
salih amel 16, 127, 134, 144, 155, 197; ~ işleyen-ler 134
sâlik 162
sarp yokuşa turmanmak 168
Sartre, J. P. 48, 55, 96
Schimmel, A. 104
Schleiermacher, Friedrich 87
Schopenhauer 102
seçme 96, 121, 136, 147
sefalet 18, 90, 131, 141, 151, 153, 155, 158
sektine 138, 144
sekülerizasyon 148, 153; ~ süreci 148
seküler 90, 93, 137, 147, 153, 169; ~ medeniyet 90; ~ varlık 90
sekülerizm 93
sekülerleşme 83; ~ süreci 84
semavi dinlerin doktrinini 180
sevgi 130; ~nin hedefi 123; ~nin istisman 140; ~nin kaynağı 131; ~nin nesnesi 123; ~nin ontolojisi 119
sevvâ 33
sezgisel 143, 144, 189
sıbgatullah 32
sıdk 149, 156
siccın 199
soliplist 210
Solovyev, Viladimir 120
soma pneumatikon 202
somatizm 183
son peygamber 24
Sorokin, P. 127
sosyal: ~ dayanışma 54; ~ doku 67; ~ etik 131; ~ kontrat 67; ~ teoloji 80, 81, 82, 102, 110; ~ yapılanma 67
soyutluk sultanları 100, 103
sparagnos 158
spirit 143
spiritüel eylemler 183
statükoculuk 114
stigmata 190
sufi gelenek 172
Supernaturalizm 186
Suriye 42
sübjektif 91, 92; ~ değer 92
Sühreverdi 100
sünnetullah 32
Sysiphus 137, 154
şekâ 154
şekavet 150, 151
şevk 130, 163, 164
seytan 102
şikvah 154, 155
şirk-i esbâb 77
suhud-ı tevhidi 167
şükür 130, 133, 150
- T
tabiatüstü teizm 187
tabii düzen 117
Tabiiyyun 77
Taksim-te'hir kuralı 24
takdir 33, 38, 64, 77, 98, 104, 166, 188
takva 130, 132, 133, 156, 164, 168
tâlip 162
Tanrı: ~ algısı 87; ~ bilinci 81; ~ fikri 85, 90, 99, 186, 188; ~ tasavvuru 92; ~ ve insan tipolojisi 82; ~nin bilgisi 133, 150; ~nin çocukları 118; ~nin egemenliği 65; ~nin Günü 113; ~nin inayeti 88; ~nin iradesi 65, 81; ~nin kelâmı 81; ~nin Krallığı 94, 112; ~nin mutlak otoritesi 79; ~nin müdahaleleri 113; ~nin neliği 82; ~nin ölümü 87, 88, 90; ~nin reddi 186; ~nin sonu 87; ~nin vahiyi 79, 87; ~nin varlığı 84; ~nin yaratma aktı 213; ~nin yaratması 73; ~ya duyulan ihtiyaç 89; ~sal değer 51, 90
tarıhsel: ~ sorun 45; ~lik 19
tayyib 14
teemmül 132, 133, 150
tefekkür 132, 133, 139, 146, 150
tefrî 88, 128
teist filozoflar 83
teizm 82, 187
tekâmül modeli 31
tekâsür 52
Tekvin 94
telekinesiz 212
teoloji 90
telepati 190, 212
temel: ~ algı formu 187; ~ değer 67
teolojik geleneği 78
teolojik: ~ antropoloji 212; ~ antropolojiler 175; ~ değer 45; ~ düşünce 91; ~ liberalizm 87; ~ roman 102; ~ söylem 88
teolojinin konusu 79
teosentrik 91
Terah 42
teslimiyet 65, 93, 142, 155, 156
Tesviye 28, 32, 33, 35
tevazu 130
tevekkül 133, 150

- tevhid 64, 68, 120, 122, 133, 136, 137, 150, 173
Tevrat 94
tezekkür 132
Theology 79
Tillich, Paul Tillich 57, 86, 87
toplumsal: ~ anomi 174; ~ bütüleştirici 120; ~
dayanışma 54; ~ felç 114; ~ hiyerarşi 109; ~ iliş-
kiler 125; ~ kelam 80; ~ yapı 15, 60
toplumsallık 167
toplumun düzenlenmesi 168
total kimlik 50
totemcilik 129
töve 130, 134
trajedi 131, 151, 152, 153, 158
trans halleri 114
tuma'nineh 156
tümdengelim 156
tümdengelmisel yöntem 211
tümel değerler 123
tümevarım 156
- U
uhrevi 141
uhrevi âlem 142
ukbâ 13
uluhiyet 138, 144
Upanişadlar 104
Urfa 42
usr 21, 151
übermensch 102
ülfet unsuru 120
Ümmü'l-Kurâ 14
ümran 173
üns 130
üst değer 123
üst doktrin 66
üst insan 100, 102
üstün insan 103
- V
vahiy 34, 81
varlığın: ~ ontolojisi 119; ~ ölçüsü 78
varlık ilkeleri 135
varlıkbilim 54
varoluşçuluk 48, 55, 80, 81, 85
varoluşsal: ~ kaygı 70
varoluşsal psikoloji 50
Vehhâb 47
vesâ'il 80
vicdan 17, 139
Voltaire 84
vüdd 134
Wisdom, J. 181
- Y
yabancılaşma 67
Yahova 94
Yahudi 47, 86, 94, 98, 112, 113
Yahudilik 93, 94, 95
yakın 137, 156
yakın 137, 157, 159
yakın dereceleri 137
yaratılabilir varlık 103
yaratılış evreleri 26
yaşam 208
yed 19
Yeni: ~ Ahit 86; ~ Çağ 112
yeniden dirilme 194, 197, 200
yeryüzünde bozgunculuk yapanlar 134
yetkin 101, 102
yevmu'l-hasret 155
Yunan 61, 89, 100, 113, 143, 149, 152, 153, 158,
205; ~ antropolojisi 61; ~ draması 152; ~ felse-
fesi 100; ~ filozofları 89
Yusuf ve Süleyman peygamberler 53
- Z
zahiri 149, 150, 151, 160, 166
zalim 134
Zât-ı İllâhî 105
zammu'd-dunyâ 172, 173
Zeus 83
zillet 43
zühd 130
Zülkarneyn 19